

Jurisprudentie aanbestedingsrecht 2016

ISBN: 978-94-6315-022-4
NUR: 822

© 2017, Instituut voor Bouwrecht

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgeverij. Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van art. 16h tot en met 16m Auteurswet 1912 jo. het Besluit van 27 november 2002, Stb. 2002, 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken dient men zich tot de Stichting Instituut voor Bouwrecht te wenden.

No part of this book may be reproduced in any form, by print, photo print, microfilm or any other means without written permission from the publisher.

Jurisprudentie aanbestedingsrecht 2016

Samengesteld door

mr. N. van Wijk - van Gilst

mr. H.P.C.W. Strang

Voorwoord

Het Europese aanbestedingsrecht in zijn huidige verschijningsvorm is begin jaren '70 van de vorige eeuw ontstaan. De eerste zogenoemde coördinatie-richtlijn beschreef regels voor opdrachten op het terrein van werken. Later verschenen er ook richtlijnen voor leveringen, diensten en voor de zogenaamde speciale sectoren. In Nederland volstond men aanvankelijk met verwijzingswetgeving. Dat is feitelijk niet meer dan als wetgever stellen: de Europese regels zijn van overeenkomstige geldigheid in Nederland. Europeesrechtelijk erg mooi, maar men neemt daarmee ook alle vaagheden, dubbelheden en onduidelijkheden over. Zeker bij procedurele rechtsgebieden als het aanbestedingsrecht leidt dat onvermijdelijk tot geschillen. Dat komt onder meer door het veelal grote financieel belang, het grote aantal betrokkenen bij een aanbesteding en de complexiteit van het rechtsgebied.

Voor de bouw leidde dit vrijwel vanzelfsprekend tot een gang naar de Raad van Arbitrage voor de Bouw. Dit instituut heeft vanaf 1907 een grote rol gespeeld in de geschilbeslechting bij de bouw. De Raad van Arbitrage heeft tot 2004 een aanmerkelijke hoeveelheid geschillen met grote vak-kundigheid beslecht. Dit werd anders na de Parlementaire Enquête Bouwnijverheid. Tijdens de enquête waren een aantal aspecten met betrekking tot de organisatie en inrichting van de Raad van Arbitrage naar buiten gekomen. Dit deed de Tweede Kamer tot het oordeel komen dat arbitrage bij aanbestedingsgeschillen niet meer zou moeten. Alle geschillen werden vanaf dat moment aan de burgerlijke rechter voorgelegd.

Bij leveringen en diensten heeft het lange tijd geduurd voordat de aanbestedingsregels zich in algemene bekendheid mochten verheugen. De naleving op dit terrein bleef behoorlijk achter op hetgeen op basis van de uitgaven verwacht zou mogen worden.

De parlementaire enquête bouwnijverheid heeft echter niet alleen een forse impact gehad op de bouwsector, maar ook aantoonbaar op de andere sectoren. Niet alleen was de aandacht op de conclusies van de enquête-commissie gericht, maar ook de regelgeving werd aangescherpt, de naleving werd scherper gemonitord en de wens om te komen tot een nieuwe

zakelijkheid, waarbij niet-integere marktpartijen geweerd zouden moeten worden bij aanbestedingen, werd ferm uitgedragen. Dit alles leidde tot een enorme toename aan geschillen. Ook op Europees niveau was de regelgeving gewijzigd. Dit leidde tot een groot aantal uitspraken van het Europese Hof van Justitie.

Die grote hoeveelheid aan jurisprudentie was van een groot belang voor de ontwikkeling van het aanbestedingsrecht. Met de nieuwe richtlijnen 2014/24/EU en 2014/25/EU is veel van de belangrijkste Europese jurisprudentie in de richtlijnen en in de Aanbestedingswet 2012 gecodificeerd. Ook de komst van de Aanbestedingswet 2012 heeft tot een aanmerkelijke verbetering van de wetgeving geleid. Er is nu eindelijk sprake van echte naar het Nederlands recht omgezette regelgeving. Het aantal uitspraken is daarmee echter niet afgenomen. Er is wel een tendens van stabilisatie in het aantal uitspraken waar te nemen.

Als extra laagdrempelig loket voor geschilbeslechting is de Commissie van Aanbestedingsexperts in het leven geroepen. Deze commissie heeft inmiddels een behoorlijk aantal adviezen uitgebracht. Het heeft er schijn van dat de commissie tegemoet komt aan de verwachtingen.

De hoeveelheid uitspraken is op jaarbasis groot, met een gemiddelde van ongeveer zes uitspraken per week. Zij is in een groot aantal deelonderwerpen onder te verdelen. Het inventariseren van jurisprudentie en deze ordenen is veel werk. Het ontsluit de jurisprudentie echter wel. Het maakt de regelgeving toegankelijk. Dat is voor rechtsvinding en de praktijk belangrijk.

In deze bundel is de in 2016 gepubliceerde Europese en nationale jurisprudentie opgenomen. Deze bundel vormt de start van een reeks door het IBR jaarlijks uit te brengen jurisprudentiebundels. Ik acht dit een meer dan lovenswaardig initiatief. Waarvoor alle lof. Ik spreek de hoop uit dat deze bundel in een grote behoefte gaat voldoen.

Prof. mr. H.D. van Romburgh

Den Haag, 23 februari 2017

Inhoudsopgave

Voorwoord	v
Leeswijzer	xi
1. Toepasselijkheid regelgeving	1
1.1 (Nieuwe) aanbestedingsrichtlijnen	1
1.2 Gewijzigde aanbestedingswet	10
1.3 Private aanbesteding	12
2. Aanbestedingsplicht	25
2.1 Aanbestedende dienst	25
2.2 Grensoverschrijdend belang	30
2.3 Inbesteden en quasi-inbesteden	40
2.4 Overheidsopdracht	48
2.5 Gunning aan vrijwilligersorganisaties	57
2.6 Verdeling schaarse publieke rechten	60
3. Meervoudig onderhandse procedure	69
4. Uitzonderingen op de openbare en niet-openbare procedure	77
4.1 2b diensten	77
4.2 Onderhandelingsprocedure	80
5. Bijzondere procedures	87
5.1 Raamovereenkomst	87
5.2 Concessie	98
5.3 Dynamisch aankoopstelsel	112
6. De opdracht	115
6.1 Samenvoeging van opdrachten	115
6.2 Wezenlijke wijziging van de opdracht	136
6.3 Informatie met betrekking tot de opdracht	152
6.4 Splitsing van de opdracht	158
7. Uitsluitingsgronden	161
7.1 Facultatieve uitsluitingsgronden	161
7.2 Overige uitsluitingsgronden	192

8.	Geschiktheidseisen	195
8.1	Toelaatbaarheid geschiktheidseisen	195
8.2	Transparantie (en uitleg) geschiktheidseisen	219
8.3	Beroep op derden/onderaannemers	244
8.4	Certificeringseisen	266
9.	Selectiecriteria	273
9.1	Toelaatbaarheid selectiecriteria	273
9.2	Transparantie en uitleg selectiecriteria	286
9.3	Mededeling van afwijzing	297
10.	Eigen verklaring/bewijsstukken	301
10.1	Herstelmogelijkheid	301
10.2	Toelaatbaarheid bewijsstukken	306
10.3	Eigen verklaring combinatie	323
11.	Gunningssystematiek	327
11.1	Toelaatbaarheid gunningssystematiek en -criteria	327
11.2	Transparantie gunningssystematiek en -criteria	361
11.3	EMVI maar in feite laagste prijs?	417
12.	Technische specificaties	427
12.1	Toelaatbaarheid technische specificaties	427
12.2	Transparantie- en uitleg technische specificaties	438
13.	Bijzondere uitvoeringsvoorwaarden	449
14.	Contractvoorwaarden	455
14.1	Proportionaliteit contractvoorwaarden	455
14.2	Uitleg contractvoorwaarden	487
15.	Ongeldigheid inschrijving	491
15.1	Manipulatieve/abnormaal lage inschrijving	491
15.2	Herstelmogelijkheid inschrijving	537
15.3	Functioneren digitaal aanbestedingsplatform	560
15.4	Knock-out eisen	567
15.5	Voorwaardelijke inschrijving	579
15.6	Overig	585
16.	Beoordeling inschrijving	599
16.1	Beoordelingsvrijheid beoordelingscommissie	599
16.2	Beoordeling gunningscriteria	601
16.3	Partijdigheid; belangenconflict	666

17. Gunningsbeslissing	669
17.1 Motivering gunningsbeslissing	669
17.2 Intrekking gunningsbeslissing	686
18. Intrekking aanbestedingsprocedure	695
19. Opschortende termijn na gunningsbeslissing	709
20. Niet-ontvankelijkheid	719
20.1 Hof van Justitie van de Europese Unie	719
20.2 Burgerlijke rechter	722
21. Rechtsverwerking	731
22. Rechtsbescherming	739
22.1 Nationale procedureregels	739
22.2 Omvang rechterlijke toetsing	749
22.3 Verhouding procedures burgerlijke rechter en Commissie van Aanbestedingsexperts	753
22.4 Bescherming vertrouwelijke informatie	755
22.5 Beroepsmogelijkheid definitief uitgesloten inschrijver tegen gunningsbeslissing	760
23. Sancties en maatregelen in geschillen	763
23.1 Heraanbesteding	763
23.2 Ingrijpen in gesloten overeenkomst	775
23.3 Ontbinding overeenkomst door aanbestedende dienst	797
23.4 Schadevergoeding	800
23.5 Overig	805
24. Procesrecht	807
25. Overig/varia	819
25.1 Onvoldoende belang bij vordering	819
25.2 Beperking op oonderaanneming	821
25.3 Geen sprake van aanbestedingsprocedure	825
25.4 Individuele tariefonderhandelingen bij deelovereenkomst	826
25.5 Ingehouden EMVI-korting	830
25.6 Kartelverbod	833
25.7 Kennelijke verschrijving in offerteaanvraag	836
25.8 Mag worden overgegaan tot aanbesteding	838
25.9 Marktconsultatie met karakter aanbesteding	840
25.10 Mondelinge mededelingen tijdens de procedure	843

25.11 Onregelmatigheden bij besteding Europese Structuurfondsen	845
25.12 Tijdelijke regeling	854
25.13 Verstrekken vertrouwelijke informatie in aanbestedingsstukken	859
Chronologisch overzicht	863
Wetsartikelenregister	877
Trefwoordenregister	889

Leeswijzer

Deze bundel bevat samenvattingen van alle jurisprudentie die in 2016 is verschenen op het gebied van het aanbestedingsrecht. Op Europees niveau zijn er in totaal 25 uitspraken verschenen (23 van het Hof van Justitie en 2 van het Gerecht) en 14 Europese conclusies. Van de nationale burgerlijke rechter zijn er 3 arresten en 2 conclusies van de Hoge Raad, 25 arresten van gerechtshoven en 153 uitspraken van (voorzieningenrecht) rechtbanken gepubliceerd. Voorts zijn 5 relevante uitspraken van de nationale bestuursrechter gepubliceerd: 3 van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State en 2 uitspraken van het College van Beroep voor het bedrijfsleven. De Commissie van Aanbestedingsexperts heeft 71 adviezen gepubliceerd. Tot slot is er in 2016 ook 1 aanbestedingsuitspraak van het Gerecht in eerste aanleg van Sint Maarten verschenen.

Het moment van publicatie op eur-lex.europa.eu, www.rechtspraak.nl of www.commissievanaanbestedingsexperts.nl is beslissend voor de vraag of een aanbestedingsuitspraak in deze bundel is opgenomen. Is dat moment van publicatie gelegen in 2016, zoals bij een uitspraak van het Hof Den Bosch die zelfs dateert uit 2008 het geval was, dan staat de samenvatting in deze bundel.

In totaal zijn er 299 uitspraken, conclusies en adviezen gepubliceerd. Om deze grote hoeveelheid jurisprudentie op een overzichtelijke manier te presenteren, is ervoor gekozen om een rubricering met verschillende onderwerpen binnen het aanbestedingsrecht te hanteren. Daarbij is de volgende structuur aangehouden:

1. Toepasselijkheid regelgeving
2. Aanbestedingsplicht
3. Meervoudig onderhandse procedure
4. Uitzonderingen op de openbare en niet-openbare procedure
5. Bijzondere procedures
6. De opdracht
7. Uitsluitingsgronden
8. Geschiktheidseisen
9. Selectiecriteria
10. Eigen Verklaring/bewijsstukken

11. Gunningssystematiek
12. Technische specificaties
13. Bijzondere uitvoeringsvoorwaarden
14. Contractvoorwaarden
15. (On-)geldigheid inschrijving
16. Beoordeling inschrijving
17. Gunningsbeslissing
18. Intrekking aanbestedingsprocedure
19. Opschortende termijn na gunningsbeslissing
20. Niet-ontvankelijkheid
21. Rechtsverwerking
22. Rechtsbescherming
23. Sancties en maatregelen in geschillen
24. Procesrecht
25. Overig/varia

Per onderdeel is waar mogelijk nog een verdere onderverdeling aangehouden. De inhoudsopgave biedt een volledig overzicht van de indeling van het boek. Per (sub)onderwerp worden de samenvattingen in chronologische volgorde vermeld.

Door deze indeling vindt de lezer de jurisprudentie per onderwerp gegroepeerd bij elkaar. Omdat sommige uitspraken over meer dan één onderwerp gaan, bleek het bij deze rubricering onvermijdelijk dat er soms de keuze moest worden gemaakt om een uitspraak die ook betrekking heeft op onderwerp a, toch bij onderwerp b te plaatsen. Bij deze keuzes is steeds in aanmerking genomen, welk (deel)onderwerp verwacht kan worden het meest relevant te zijn voor de lezer, gelet op de inhoud en lengte van de in de samenvatting opgenomen overwegingen.

Om te voorkomen dat uitspraken door de gemaakte keuzes aan de aandacht van de lezer ontsnappen, zijn er drie registers opgenomen achterin het boek¹:

- Een uitsprakenregister, waarin alle uitspraken per instantie in chronologische volgorde zijn opgenomen.

1 De samenstellers van de bundel danken Lilian de Vries en Joyce Duin, student-assistenten bij het Instituut voor Bouwrecht, voor hun hulp bij het samenstellen van de registers.

- Een wetsartikelenregister, waarmee per wetsartikel nagegaan kan worden in welke samenvatting het genoemd wordt.
- Een trefwoordenregister, waarmee kan worden nagegaan in welke uitspraken een bepaald onderwerp aan de orde komt.
- Per samenvatting wordt in alle gevallen de volgende informatie gepresenteerd:
 - Een nummer dat de plaats in dit boek aangeeft
 - Een titel die is gegeven aan de uitspraak, conclusie of het advies
 - De instantie waarvan de uitspraak, conclusie of het advies afkomstig is.
 - De betrokken rechter(s)/raadsheren, advocaat-generaal of commissieleden
 - Het zaaknummer en het ECLI-nummer
 - De trefwoorden die verwijzen naar de inhoud van de uitspraak, de conclusie of het advies
 - De wetsartikelen die in de samenvatting voorkomen
 - De samenvatting van de uitspraak, de conclusie of het advies

In een aantal gevallen wordt nog een extra verwijzing vermeld. In het geval van een hoger beroep wordt, indien zowel de uitspraak in eerste aanleg als het hoger beroep in 2016 gepubliceerd is, bij de samenvatting van de uitspraak in eerste aanleg een verwijzing naar de samenvatting van het hoger beroep gemaakt en andersom. Op dezelfde wijze is een verwijzing opgenomen bij Europese conclusies en uitspraken, zodat de lezer niet zelf hoeft te zoeken welke conclusie voorafging aan een uitspraak van het Europese Hof en welke uitspraak gevolgd is op een conclusie.

Een laatste opmerking die wij de lezer mee willen geven betreft de lengte van de samenvattingen. In het algemeen is geprobeerd die lengte binnen de ca. 1000 woorden te houden. Bij beknopte uitspraken is het relatief eenvoudig om binnen dat aantal woorden te blijven, maar dat ligt anders bij langere uitspraken met een groot aantal rechtsoverwegingen en/of rechtsvragen. In enkele gevallen is voor een wat langere samenvatting gekozen, maar ook dan was het onvermijdelijk bij lange uitspraken meer informatie uit de samenvatting weg te laten dan bij beknopte uitspraken.